Qaraqalpaqstan Respublikasы
Məlimleme-kitapxana orayы

Avtomatlastırılǵan kitapxanalar hám kitapxanashılıq kásip mamanlıǵın asırıw

(Metodikaliq qollnaba)

No'kis-2021

Kirisiw

Kitapxanashılıq jumısınıń rawajlanıwı kitapxanashı kadrlardıń tayarlıq dárejesi hám sapasına baylanıslı. Texnologiyalar rawajlanıp atırǵan dáwirde Respublikamızdıń barlıq tarawlarında ózgerisler júz bermekte, atap aytqanda málimleme texnologiyaların qollanıwǵa úlken itibar berile baslandı. Kitapxanalardıń tálim sistemasındaǵı ornı hám poziciyası hám de atqaratuǵın wazıypaları, elektron kitapxanalar, kitapxanalardı avtomatlastırıw haqqındaǵı bir qatar maqalalar respublikamız baspa sózleri hám ilimiy jurnallarında shıǵarılmaqta. Bul jaǵday Jámiyetimizdiń kitapxanashılıq jumısına itibarsız emesligin kórsetip atır.

Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń "Ózbekstan Respublikası xalqına málimleme - kitapxana xızmetin kórsetiwdi bunnan bılayda jetilistiriw haqqında"ǵı qararı mámleketimiz kitapxanashılıǵı tariyxında túpkilikli burılıs jasaytuǵın hújjet boldı.

Usı qararda informacion-kommunikaciya texnologiyalarınıń rawajlanıwı hám zamanagóy dún'ya júzlik tendenciyalardı esapqa alǵan halda málimleme-kitapxana iskerligin reformalaw belgilep ótilgen.

Barlıq taraw sıyaqlı biziń kitapxanashılıq salasında da maman kadrlardı tayarlaw hám olardı jaylastırıw tiykarǵı wazıypalardan biri esaplanadı. Kitapxana xızmetkerleriniń mamanlıǵın asırıw kitapxana metodistleriniń tiykarǵı wazıypalarınan biri bolıp tabıladı. Bul orında Málimleme-kitapxana oraylarında túrli mazmundaǵı hám formadaǵı jumıslar alıp barılmaqta.

Avtomatlastırılǵan kitapxanalar hám kitapxanasıhlıq kásip mamanlaǵın asırıw

Pútkil informaciya múmkinshilikleri, tiykarınan kitapxanalarda jıynalǵan bolıp, paydalanıwshılar bul jerde kitapxanada jıynalǵan yamasa uzaqtaǵı maǵlıwmatdan paydalanıwları múmkin. Málimleme hám Internet texnologiyalarınıń rawajlanıwı, kitapxanalarǵa óz resursların tártipke keltiriw, elektron maǵlıwmatlar bazasın jaratıw, málimleme resursların kooperaciyalaw, olarǵa erkin kirip paydalanıwdı támiyinlew imkaniyatın berdi.

Respublika kitapxanashılıq salasın reformalaw málimleme - kitapxana jumısın belgilep beretuǵın huqıqıy - normativ hújjetlerdi islep shıǵıw, málimleme - kitapxana jumısınıń tiykarǵı metodları hám formaların qayta kórip shıǵıw, jetilisken hám nátiyjeli metodlardı engiziw hám paydalanıwǵa ótiw zárúrligin keltirip shıǵardı.

Kitapxanalarda jumıslardı jaqsı shólkemlestiriw, paydalanıwshınıń hújjetke hám bibliografiyalıq maǵlıwmatǵa bolǵan talapların orınlaw ushın, birinshi orında qánige kadrlardı kitapxana jumısına qosıw, xızmetkerler ortasında miynetti tuwrı bólistiriw zárúr bolıp tabıladı.

Hár bir kitapxana óz xızmetkerlerin kásip mamanlıǵın ishki múmkinshiliklerinen kelip shıqqan halda asırıwı hám basqa kitapxanalar menen sheriklikte tájiriybe almaslaw jolı menen túrli seminarlar ótkeriw múmkin.

Ózbekstan Respublikası "Bilimlendiriw haqqında"ǵı nızamınıń 17 - stat'yasında kitapxanalar mektepten tısqarı bilimlendiriw shólkemi dep aytıp ótilgen. Sonday eken, kitapxanaǵa kitap oqıwshı tek ǵana maǵlıwmat alıw maqsetinde emes, al bilim alıw, jaqsı bir shıǵarmanı oqıw yamasa úyreniw ushın keledi. Jetkinshekti hár tárepleme jetik bárkámal etip tárbiyalawda, kitapxananıń barlıq xızmetkerlerinen, óz jumısın jaqsı biliwi, jetik qánige, kásibiniń jankúyeri bolıwı talap etiledi.

Ózbekstannıń ekonomikalıq jáne social rawajlanıwınıń ayrıqsha jolın tańlawı kadrlar tayarlaw, olardıń mamanlıǵın asırıw strukturası hám mazmunın qayta dúziliwin zárúr etip qoydı.

Jámiyetimiz rawajlanıwında kitapxanalar poziciyasınıń tikleniwi, xalıqtıń maǵlıwmatlarǵa, kitap, gazeta, jurnallarǵa bolǵan talabınıń artıwı kitapxana xızmetkerleriniń tapqır, bilgir bolıwların talap etpekte.

Jámiyetimizdiń rawajlanıwı, kitapxanalar jumısı menen iskerligine jańa texnologiyalardıń kirip keliwi, kitapxanalarda jumıs islep atırǵan kitapxana xızmetkerleri reje tiykarında ilmiy tájriybelerin asırıw hám qayta tayarlawdı talap etpekte. Kadrlardıń mamanlıǵın asırıw hám olardı qayta tayarlawdı jetilistiriw maqsetinde tómendegilerdi ámelge asırıw maqsetke muwapıq :

• kitapxanashı kadrlardıń mamanlıǵın asırıw hám qayta tayarlawdı jańasha quram, mazmun tiykarında shólkemlestiriw hám de bul sistemanı basqarıwdı qáliplestiriwge itibar qaratıw;

• bazar ekonomikası sharayatına ótiw munasábeti menen kitapxanalarǵa menedjment, marketing tiykarların úyretiw;

• zaman talaplarınan kelip shıqqan halda professional treninglerdi jańa texnologiyalarda islep shıǵıw, jaratıw hám ámeliy ózlestiriw hám t.b. lar.

Kitapxanalar menen sheriklikte stilistik hám bibliografiyalıq qollanbalar jaratıw, stilistik hám ámeliy járdem beriw, olar ushın seminarlar, ánjumanlar, qısqa kurslar shólkemlestirilmekte. Maqsetimiz kitapxanalardıń xalıq hám Jámiyetshilikke tásirin asırıw, adamlarda kitapxanalar hám kitapxana xızmetkerleri haqqındaǵı unamlı pikirdi, oyda sawlelendiriwdi bayıtıw, jámiyet turmısında kitapxanalar hám kitapxanashılar ornınıń júdá úlken ekenligin kórsetip beriwden ibarat. Kitapxanasız, kitapsız jámiyettiiń rawajlanıwın, keleshegin kóz aldımızǵa keltirip bolmaydı.

Kitapxana processlerin avtomatlastırıwda kitapxana texnologiyaları sistemasınıń analizi. Avtomatlastırılǵan málimleme - kitapxana sistemasınıń kadrlar támiynatı.

Hár qanday mámlekettiń social - ekonomikalıq rawajlanıwı, atap aytqanda pán, tálim hám mádeniyat rawajlanıwı ushın tiykarǵı shártlerden biri túrli tarawlarǵa tiyisli bolǵan zárúr maǵlıwmatlardı tezlik penen alıw múmkinshiligine baylanıslı. Bul maqsetke erisiwde kitapxanalar jumısın jańa málimleme texnologiyaları menen qurallandırıw úlken áhmiyetke iye boladı. Ásirese kitapxana jumısınıń tiykarǵı processleri: maǵlıwmatlardı jıynaw, qayta islew, saqlaw, izlew hám paydalaniwshılarǵa jetkiziwge zamanagóy telekommunikaciya kanalları jardeminde elektron texnologiyalardı qollaw unamlı nátiyjeler beredi. Kitapxanalarda xızmet kórsetiw túrleri keskin keńeyip atır : yaǵnıy Internet tarmaǵınan paydalanıw, málimleme - analitik materiallardı jıynap beriw, kitapxana kataloglarınıń elektron kórinisi hám tolıq tekstli maǵlıwmatlar bazaların paydalanıwshılarǵa usınıwdı atap ótsek boladı.

Avtomatlastırılgan kitapxanalarda tiykarǵı iskerlik hám málimleme - kitapxana xızmeti, yaǵnıy kataloglastırıw, fondlardı toltırıw avtomatlastırılǵan, elektron kitapxanalarda bolsa málimleme resurslar elektron kóriniske ótkerilgen. Elektron katalog jaratıw múmkinshiligin beretuǵın bibliografiyalıq maǵlıwmatlardı usınıw, milliy maǵlıwmat resursların jáhán kólemine alıp shıǵıwda xalıq aralıq ulgilerde islewge ótiw ushın birqansha jumıslardı ámelge asırıw zárúr. Qalaberdi, bul bay materiallıq miyraslarımız hám zamanagóy kórkem ádebiyatqa baylanıslı processler menen dún'yanı tanıstırıw múmkinshiliklerin ashadı.

Ózbekstannıń kópshilik joqarı oqıw orınları hám kitapxanalar xalıq aralıq talaplarǵa uyqas keliwshi avtomatlastırılgan kitapxana sistemasına iye. Olarda xalıq aralıq formatlarǵa muwapıq keliwshi "UzNel " (Uzbekistan National Electronic Library) sistemasınan paydalanıw jolǵa qoyılǵan.

"Ziyonet" ke jalǵanǵan hám avtomatlasqan málimleme - kitapxana mákemeleri xalıqtıń barlıq qatlamlarına zárúr ilimiy - bilimlendiriw hám biznes maǵlıwmatlardı alıwda zárúr derek esaplanadi. Qullası, adamlardıń jumısı yamasa óz úyinen shıqpay turıp, zárúr maǵlıwmat yamasa ádebiyatlardıń elektron nusqasın usı kitapxanalar arqalı internetten alıwına erisiw áhmiyetli maqsetlerden biri bolıp tabıladı.

Kerekli maǵlıwmattı alıw ushın jańa málimleme texnologiyalarınan paydalanıp, dereklerdi izlep tabıw múmkinshiligi júz ese asadı. Telekommunikaciya qurallarınan paydalanıw bolsa maqlıwmat dereginiń qanday aralıqta turǵanına qaramastan oǵan tezlik penen erisiw múmkinshiligin jaratadı. Bul kitapxanalardı avtomatlastırıw hám shólkemlestirilgen - texnika quralların qollaw arqalı olardı málimleme kitapxana oraylarına aylandırıw menen birge, bunday jańa túrdegi kitapxanalar "elektron kitapxana", "virtual kitapxana", "avtomatlastırılgan kitapxana" sıyaqlı atlar menen atalmaqta.

Avtomatlastırılgan kitapxana (AK) - bul sonday kitapxana, onıń funkciyası, ásirese kitapxananıń málimleme xızmetin tiykarınan avtomatlastırıw (komp'yuterlar, serverler, shólkemlestirilgen - texnika quralları, programmalıq kompleksler) hám telekommunikaciya quralları járdeminde ámelge asırıladı. Zamanagóy AK jaratıw quramalı hám kóp qárejetli ilaj bolıp tabıladı. Ol joqarı maman kásip iyeleri: programma dúziwshiler, sistema - texniklerin tartıwdı, kitapxanashılardı qayta tayarlawdı talap etedi.

AK joybarlawda qateliklerge jol qoyılsa paydalanıwǵa mólsherlengen qımbat bahalı informaciya texnologiyaları nátiyjesin kemeytip qoymastan, al , ulıwma, kitapxana jumıslarınıń nátiyjelerin tómenletip jiberiwi múmkin.

AK sistemalarınıń rawajlanıwı málimleme texnologiyalarınıń ulıwma rawajlanıwın ózinde tolıq sáwlelendiredi.

Paydalanıwshılarǵa xızmet kórsetiwdiń zamanagóy formaların ózlestirip atırǵan kitapxanalar óz kúshlerin elektron hújjetler hám Internet resurslarınan paydalanıwǵa baǵdarlaydı.

AK quramı. AK sisteması jumısın támiyinlep turıwshı tómendegi bólimlerdi ajıratıp kórsetiw múmkin:

Til menen támiynleniw - AK da qollanılatuǵın til quralları kompleksi. Til támiynatı óz ishine atamalar, túsinikler, joqarı dárejedegi tillerdi, kodlastırıw tillerin hám bibliografik maǵlıwmatlar xarakteristikasın aladı.

Informaciyalıq támiynleniw - maǵlıwmat dizbekleri kompleksi, bibliografik maǵlıwmatlar klassifikaciyası hám kodlastırıw, bibliografik formatlar, maǵlıwmatlar bazası. Informaciya hám til támiynatın bir- birinen ajıratıw múmkin emes. Bul ekewin informaciya til támiynatı retinde birlestiriw múmkin.

Texnikalıq támiynleniw - kitapxana processlerin mexanizaciyalastırıw hám avtomatlastırıwǵa mólsherlengen texnikalıq qurallar (jeke komp'yuterlar, orgtexnika, serverler, printerler hám t.b.) kompleksi.

Shólkemlestirilgen támiynleniw – AK dıń shólkemlestirilgen dúzilisi hám lawazımlar ushın jollamalar kompleksin óz ishine alǵan hám kitapxananı bir ritmde islewi ushın kerek bolǵan buyrıq hám basqa rásmiy húǰjetler bolıp tabıladı. Kitapxananıń dúzilgen strukturası ondaǵı túrli bólimlerdiń jumısın tártipke saladı.

Kadrlar menen támiyinleniwi - AK jumısların jurgiziwshi xızmetkerler kompleksi, kadrlar mamanlıǵın túrli támiynat kórinisleri (texnikalıq, málimleme hám programmalıq támiynatlar) ǵa uyqas túrde saqlap turıwǵa mólsherlengen ilajlar. Kadrlar támiynatı taǵı kitapxanashılar tayarlaw hám olardıń mamanlıǵın asırıw, AK dan paydalanıwdıń zamanagóy usılların oqıtıwdı da óz ishine aladı.

Stilistik hám huqıqıy támiynleniw - AK jumısları ushın zárúr stilistik kórsetpeler, huqıqıy hám normativ húǰjetler kompleksi bolıp tabıladı.

AK dıń bul támiynatı kitapxanashılar jumısların huqıqıy tárepten belgilep beredi. Stilistik hám huqıqıy támiynleniw kitapxanalar hám oǵan jaqın tarawlar (málimleme texnologiyaları, Internet, elektron resurslar, informaciyalıq iyelew huqıqı hám basqalar) dı rawajlandırıwǵa mólsherlengen húkimet Qararların óz ishine aladı.

Programma menen támiynleniw támiynleniw - kitapxana jumısların avtomatlastırıwǵa mólsherlengen programmalar kompleksi. Buǵan AK sistemasın quraytuǵın programmalar kiredi, yaǵnıy informaciya izlew sisteması, shtrix kodlaw sisteması.

Ekonomikalıq támiynleniw - AKnı qarjılandırıw qurallar kompleksi. Buǵan mámleket shólkemlerinen alınatuǵın qarjılar, mámleketlik programmalar tiykarında ajratılatuǵın qarjılar hám basqalar kiredi.

Ekonomikalıq támiynleniwge xalıq aralıq hám jergilikli fondlardıń grantların da qosıw múmkin.

Kitapxanalar jumıslarınıń quramalılıǵı, yaǵnıy ádebiyatlardı dizimge alıw, saqlaw, pánler boyınsha sistemalı kataloglar jaratıw, kerekli ádebiyatlardı tezlik penen izlew, kitapqumarlar mútájin óz waqtında orınlaw, kitapxanalar arasında ádebiyatlar almaslawların shólkemlestiriw, maǵlıwmatlardı tarqatıw, kitapxana fondın rawajlandırıw h.t.b ádebiyatlar menen islesiwdiń elektron formasın engiziwdi talap etedi.

Avtomatlastırılgan kitapxanalarda - informaciya sistemaları jumıslarınıń natiyjeliligi tiykarınan kadrlar menen támiyleniwine tıǵız baylanıslı, joqarı maman kadrlarsız kitapxana texnologiyaların avtomatlastırıwda tabısqa erisip bolmaydı. Kitapxanaǵa kereginshe programmalar, texnikalıq hám texnologiyalıq qurallar satıp alıw múmkin, biraq olardan nátiyjeli túrde paydalanatuǵın kadrlardı tayarlaw, qayta tayarlaw hám mamanlıǵın asırıw máselelerin sheshpey turıp Avtomatlastırılgan kitapxana - informaciya sistemasın jaratıw múmkin emes.

Kitapxanashı kadrlar tayarlaw tájiriybesi kitapxanashılar aldına tómendegi talaplardı qoyıp atır :

- Málimlemelestiriw sharayatında kitapxanashılıq jumısın nátiyjeli támiyinlew ushın zárúr bolǵan fundamental bilimlerdi puqta iyelewdi;
- Kitapxana texnologiyaların tereń hám hár tárepleme biliwdi;
- Avtomatlastırılgan rejimde kataloglastırıw jumısın puqta ózlestiriwdi;
- Fondlardı qáliplestiriw hám saqlaw processlerine tiyisli ámeliy kónlikpelerdi iyelewdi;
- Maǵlıwmatlar aǵımların basqarıw hám kóp aspektli izlew múmkinshiliklerinen paydalana biliwdi;
- Bibliometrika, húǰjetli aǵımlar monitoringi, bibliografik evristika baǵdarlarındaǵı bilimler, ilmiy tájriybe hám kónlikpelerdi iyelewdi talap etpekte
- Elektron kitapxana resurslarınan paydalanıw ushın kitapxanashı álbette málimleme texnologiyalarınıń eń sońǵı jetiskenliklerinen óz jumıslarında paydalanıw, ilimiy tájriybe hám kónlikpelerdi iyelewi kerek.

Qollanbanı jazg‘an D. Tajetdinova
Redaktorlag‘an I. Sharapova